

ברכות ט:

משה שווערד

1. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות דף ז/ב
אמר רבי זעירא שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה

2. ירושלמי המאור

עשרה' בזריחת החמה. אָמַר רַבִּי זְעִירָא וְאָנָּא אָמְרִית
טְעָמָא הָדִין שֶׁהַתְּפִילָה צָרִיכָה לִהְיוֹת מִיַּד בְּזִרְיַחַת הַחֲמָה
נִלְמַד מִדְּכֹתִיב [תהלים עב, ה] יִרְאוּךְ עִם שְׁמֶשׁ הַתְּפִילָה
שְׁנֵאמַר בַּה [שם ב, יא] עֲבָדוּ אֶת ה' תְּהִיָּה בִשְׁעָה שׁוֹרְחַת
הַשֶּׁמֶשׁ¹³. אָמַר מֶר עוֹקְבָא, הַיּוֹתִיקִין הָאֲנָשִׁים הַחֲרִיפִים

קצרו]. 12. פני משה. 13. חרדים. והר"ש סיריליאו והמהר"א פולדא
פירשו שרבי זעירא הביא ראייה לקריאת שמע שצריך לקרואה עם הנץ
החמה והיא נקראת 'יראוך' כיוון שעל ידי קיום המצווה מקבלים עול
מלכות שמים ויראים מהקב"ה, ולכאורה לפי פירושה מצות הקריאה
היא בזריחת השמש ממש ולא מעט קודם. 14. שדה יהושע. והר"ש

3. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ט עמוד ב

אמר אביי: לתפילין - כאחרים, לקריאת שמע - כותיקין, דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה. תניא נמי הכי:
ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום. אמר רבי זירא: מאי קראה - טייראוך עם
שמש ולפני ירה דור דורים. ...
אמר ליה רבי אלעא לעולא: כי עיילת להתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמח במצות:
זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא.

4. רש"י מסכת ברכות דף ט עמוד ב

מאי קראה - דמצווה להתפלל עם הנץ החמה.

דכתיב ייראוך עם שמש וגו' - מתי מתיראין ממך - כשמוראך מקבלים עליהם, דהיינו מלכות שמים שמקבלין עליהם בקריאת
שמע.

5. רא"ש על ברכות פרק ראשון - סימן י

תניא נמי הכי וותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום א"ר זירא מאי קרא ייראוך
עם שמש. לקריאת שמע כוותיקין פי' מצוה מן המובחר להתחיל לקרות שמע כדי שיגמור עם הנץ החמה כדי לסמוך גאולה
לתפלה מיד בהנץ החמה. ...
... ר"ח ז"ל פירש דהאי גומרין ר"ל קורין ופסק דזמן ק"ש מהנץ החמה עד שלש שעות כריב"ל דפסיק הלכתא כר"ש שאמר משום
ר"ע כמתני' דיומא. ופי' ייראוך עם שמש היינו ק"ש כלומר יקבלו עליהם עול מלכות שמים. ולא נהירא מדקאמר כדי שיהא
סומך גאולה לתפלה ומייתי עליה קרא דייראוך עם שמש משמע דקרא בתפלה איירי.

6. תוספות מסכת ברכות דף ט עמוד ב

לק"ש כותיקין - תימא דלעיל פסקינן כמאן דמתיר לאחר עמוד השחר מיד ולקמן פסקי' הלכה כר' יהושע דאמר עד ג' שעות והכא
פסק אביי שהוא בתרא ואמר כותיקין ומשמע דהכי הלכתא. וי"ל דודאי זמן ק"ש מתחיל לאחר עמוד השחר וזמנו עד ג' שעות
ומיהו מצוה מן המובחר כותיקין סמוך להנץ החמה כדי לסמוך גאולה לתפלה ואפי' ותיקין נמי מודו לרבי יהושע שאם לא
קרא קודם הנץ החמה דיכול לקרות עד שלש שעות ועל זה אנו סומכין וכן בפ' מי שמתו (דף כ"ב ב) דקאמר בעל קרי שירד

לטבול אם יכול לעלות ולקרית קודם הנץ וכו' ומסיק בגמרא (ד' כ"ה ב) דילמא כר' יהושע וכותיקין כלומר מתני' דקתני קודם הנץ החמה כותיקין אלמא ותיקין נמי מודו לר' יהושע שאין שעה עוברת עד שלש שעות. ומיהו קשה דאמרינן ביומא (ד' לז ושם) אף היא עשתה נברשת של זהב כיון שהחמה זורחת היו ניצוצות יוצאות הימנה והיו יודעין שהגיע הנץ החמה ובא זמן ק"ש של שחרית ומוקי לה התם בשאר עמא דירושלים אלמא משמע דעיקר זמן ק"ש לאחר הנץ החמה והא לא הוי כותיקין שהיו קורין קודם להנץ סמוך להנץ. וי"ל דאותו זמן הוקבע לצבור לפי שלא היו יכולין להקדים ולמהר כותיקין כי רוב בני אדם אינם יכולין לכוין אותה שעה.

7. רא"ש על ברכות פרק רביעי - סימן א

תפלת השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ארבע שעות תפלת המנחה עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום. עד חצות ותחלת זמנה יראה משעלה ברכ השחר והאיר פני המזרח מידי דהוה אתמיד השחר (ריש פרק בי דיומא) אע"ג דעיקר מצותה עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש (פרק אי ס"ס י') מ"מ אם התפלל בזו השעה יצא והתנא לא חש לפרשו דמילתא דפשיטא היא כיון דזמן המאוחר שלה הוא בזמן התמיד ה"ה לכל זמן המוקדם.

8. שו"ע אורח חיים - סימן פט

(א) זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה, כדכתיב: ייראוך עם שמש (תהילים עב, ה) ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, יצא. ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא שלישי היום. ואם טעה, או עבר, והתפלל אחר ד' שעות עד חצות, אע"פ שאין לו שכר כתפלה בזמנה, שכר תפלה מיהא איכא: הגה - ואחר חצות אסור להתפלל תפלת שחרית (ב"י בשם הרשב"א פרק תפלת השחר) וע"ל ריש סי' ק"ח:

9. ביאור הלכה סימן פט ד"ה ואם

ואם התפלל משעלה עה"ש וכו' - עמוד השחר נקרא מה שמתחיל האור להתנוצץ בפאת המזרח קודם הנץ החמה כשיעור שעה וחומש שעה (רמב"ם פ"א דברכות) ולא כמו שטועין איזה אנשים שעמוד השחר הוא כוכבא דצפרא דהוא זמן הרבה קודם וכדאיתא בירושלמי פ"א דברכות. ומשמע מדברי המחבר דקודם שהאיר המזרח אף שעלה עה"ש לא יצא אף בדיעבד וכן משמע בדברי רבינו ירוחם ודעת המ"א והפר"ח דמשעלה עה"ש יצא בדיעבד דיום הוא. ובפמ"ג מפקפק בזה אף דבעצם הדין משמע דס"ל כדבריהם דמן התורה יום הוא אף קודם שהאיר פני המזרח לכל דבר כיון שעלה השחר ומפני זה בשעת הדחק מותר לכתחלה תיכף משעלה עה"ש עכ"פ שלא בשעת הדחק מצדד להוכיח מדברי הרמב"ם לענין תפלה דאף בדיעבד לא יצא משעלה עה"ש. אמנם ביותר מזה מצינו בספר אליהו רבא ובספר מטה יהודה והגר"א בספרו שנות אליהו כולם כאחד הסכימו דעד שיאיר המזרח אפילו בדיעבד אינו יוצא מטעם דעדיין הוא בכלל לילה עד שהאיר המזרח וכל הפוסקים שכתבו משעלה עה"ש באיזה ענין היינו האיר המזרח ...

10. ביאור הלכה סימן פט ד"ה יצא

יצא - היינו בדיעבד כמו שכתבתי במ"ב וכן העתיקו הרבה אחרונים והפר"ח חולק על השו"ע וס"ל דמשהאיר הוא זמנה לכתחלה רק לוותיקין הוא קודם הנץ ואמנם לפי מה שכתבנו למעלה דקודם שהאיר לא יצא אף בדיעבד א"כ מוכח מכל הפוסקים דאף אחר שהאיר לכתחלה אין להתפלל דהו עדיין בכלל עה"ש גם אין נ"מ בכל זה לדינא לדידן דדבריו הוא רק לעיקר מצות תפלה אבל לפי מה שכ"א מישראל נוהג וזהיר לכתחלה לסמוך גאולה לתפלה איך יכול לכתחלה להתפלל תיכף משיאיר היום הא צריך לקרות ק"ש וברכותיה ובדידהו בעינן דוקא עד שיכיר את חבירו ברחוק ד"א וכנ"ל בסימן נ"ח אך לאחר הזמן הזה אפשר דאין למחות ביד הנוהגין להקל עיין בב"ח ודרישה מה שכתבו לדעת רי"ו ועיין לעיל בסימן נ"ח בבה"ל אך למצוה מן המובחר לכ"ע אין להתפלל י"ח קודם הנץ:

האם תפילה בציבור עדיף על תפילה כוונתית

שאלה ב"ג: ז"ל הרמב"ם פ"א מה' קרי"ש: "ראי זהו זמנה ביום, שיחמיל לקרות קודם הנה"ח כרי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה על הנה"ח... ואם אחר קרא קרי"ש אחר שתעלה השמש יצא ידי חובתו" עכ"ל.

מבואר דעיקר זמנה של קרי"ש הוא קודם הנץ, ואחרי הנץ יוצא ידי חובתו כריעבד, ודעתו ז"ל כדעת רבינו יונה ז"ל ברכות פ"ק י"זמן קריאתה לכתחילה עד שחנך החמה וכריעבד עד ג' שעות. (כשו"ת זית רענן ח"א סי' א' מבואר רדין ברכות קרי"ש כקרי"ש לענין זמן, ולכתחילה הוא לפני נץ החמה).

ולפי"ז ה"י נראה לכאורה דעדיף טפי להתפלל ביחודי – שהרי בתפילה ביחוד אין בזה ענין של קיום מצוה כריעבד, ואמנם כן מבואר בביאור הלכה סי' נ"ח ד"ה ומצוה י"ד וההורים לקרות כוונתית סותר להתפלל ביחודי אם אין להם מנין, וחילוי ידתי ז"ל ממשנה ברכות כ"ב – ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות וכו'.

ולא מסתבר לעיר לחלק בדין זה בין גברא לגברא, כלומר בין אם הוא רגיל וזהיר להתפלל עם הנה"ח בכל יום או לא, שהרי בכל יום ויום החיוב עליו לקיים את המצוה כתיקנה.

ברם כד"א כשאין כיה"כ בעירו שמתפללין בו עם הנה"ח בעשרה, שא"כ הלא מבואר בסי' צ' סעי' ט"ז דעד מהלך שיעור מיל צריך לחזור אחרי תפילה בצבור, והיושב בביתו דינו כמלאכרו, ויש מן האחרונים שכתבו דהשיעור מיל להתפלל בצבור, אלא שהשיעור מיל מחשבין כמו שכתב חוץ לעיר, דשיעור מיל סמוך לעיר בחר עיר גיירי. אכן הבי"ט טור סוסי"י מ"ו כתב: "ועכשיו נהגו העולם לומר פסוק ראשון של קרי"ש כרבי יהודה הנשיא, משום דק"ש בצבור הוי אחר הנץ, ולכן קורין אותו פסוק ראשון... למהר ולהקדים ק"ש דאורייתא – וגדולה מזו נראה מהירושלמי, שהי' מנהגם בצבור לקרות ק"ש בומנה ואח"כ חזורים וקורין אותה עם ברכותי, ואע"פ שכתחילתה קראה כולה... (עי' שו"ע סי' ס' סעי' ב'). מצאתי להרשב"א, ה"י קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כוון לכו יצא, מסתברא דחזור ואומר ברכות כ"ע... וכ"כ הא"ח כשמו דהא דתנן ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות כו', דמסתברא שחזור ואומר ברכות כ"ע".

ולפי"ז אין ראייה ממשנה דברכות, דלפי מ"ש הרשב"א הרי מיירי שאח"כ הוא חזר וקרא ק"ש עם ברכותי, וי"ל שמתפלל בעשרה (ועי' שו"ע סוסי"י מ"ו ברמ"א), ולפי"ז אין לנו להעדיף להתפלל ביחודי, שהרי בנוגע לק"ש בזמנו, הרי בידו לקיים בק"ש גרידא, ואח"כ יחפול בצבור וזהו עולתה בידו (גם סמיכת גאולה לתפילה לא הפסיד, אף אם הוא כבר קרא ק"ש ויצא ידי חובתו מה"ח).

ע' רמב"ם פ"ג מה' תפילה "תפילת השחר מצוה שיתחיל עם הנה"ח חמנה עד סוף שעה רביעית", ואין לנו לפי"ז להעדיף תפילה עם הנץ על פני תפילה בצבור.

ועי' "מעשה רב" אות כ"ה: "להתפלל שחדיט כותיקין וכלכר עם מנין עשרה דוקא". ועי' מ"ב וביאור הלכה סוסי"י מ"ו.

והגוי בזה ידיו מברכו בכו"ט

ויספך שלף אלישיב

12. ספר שבט הלוי - מאת הרב יעקב אשר גרייבסקי

באריכות מברר המחבר את השאלה. מתחיל בחקירה אחרת, שלכאורה אין לה ענין באופן ישר לגוף השאלה: מה גדרה של מצות „ותיקין“: אם המצוה היא על קריאת-שמע, שיקראה סמוך להנץ החמה, אלא שממילא צריכים להתפלל מיד אחר הנץ בשביל סמיכת גאולה לתפילה, או שעיקר המצוה היא על התפילה, שהתחלתה תהיה מיד אחר הנץ, וממילא צריכים לקרות קריאת-שמע סמוך להנץ, בשביל אותו טעם של סמיכת גאולה לתפילה? אין זו חקירה חדשה. נחלקו בדבר ראשונים בתוספות יומא¹ וברא"ש ברכות², שהמחבר מביאם. יסוד המחלוקת: „יראוך עם שמש“ נאמר על קריאת-שמע או על תפילה. תיחדשו של המחבר הוא: הקשר בין מחלוקת זו לשאלתו היסודית. אם „ותיקין“ הוא מצוה בקריאת-שמע יש מקום לומר שעדיפה יותר מתפילה בציבור, שכן קריאת-שמע מן התורה ותפילה מדרבנן; אם מצות „ותיקין“ על התפילה נאמרה, תפילה בציבור עדיף, שכן „ותיקין“ אינו אלא הידור מצוה ולא חיוב גמור, ואילו תפילה בציבור הוא דין ממש. ומכיון שהוכיח המחבר, שרוב הראשונים סוברים כצד השני, הרי שתפילה בציבור דוחה מצות „ותיקין“. התגיון הוא ישר. ודאי, שדין גמור עדיף מהידור מצוה. לא היה אולי צורך כל כך להאריך בדבר, אלמלא שני אחרונים שכתבו להיפך. ה„משנה ברורה“³ והרנ"ה הלוי מיפו בביאורו לסידור הגר"א סוברים, ש„ותיקין“ עדיף. מתבררנו מאריך בדברים נכונים לדחות את ראיותיהם ולהוכיח כדעתו. הוכחותיו פשוטות. מהן: טעלת ה„ותיקין“ היא, שאז היא שעת רצון, כמבואר ברש"י⁴, והרי תפילה בציבור אף היא שעת רצון, כמפורש בברכות⁵: „מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון? אימתי, עת רצון“ – בשעה שהציבור מתפללין“⁶.

1. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות דף יז/א

ר' אחא בשם ר' יהושע בן לוי אף מי שהתקין את התפילה הזאת על הסדר התקינה שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות האחרונות שבחו של מקום והאמצעיות צרכן של בריות חננו דיעה חננתנו דעה רצה תשובתינו רצית תשובתינו סלח לנו סלחת לנו גאלינו גאלתנו רפא חליינו ריפית חליינו ברך שנותינו ברכת שנותינו קבצינו קיבצתנו שופטינו בצדק שפטתנו בצדק הכנע קמינו הכנעת קמינו צדקינו במשפט צידקתנו **בנה ביתך ושמע עתירתינו** ורצינו בתוכו לית צורכה דבנה ביתך ושמע עתירתינו ורצינו בתוכו אלא כמה דאישתעי קרייא כן אשתעייתא מתניתא והביאותים אל הר קדשי ושימחתים בבית תפילתי. א"ר ירמיה מאה ועשרים זקנים ומהם שמונים וכמה נביאים התקינו את התפילה הזאת. ומה ראו לסמוך הקל הקדוש לחונן הדעת על שם והקדישו את קדוש יעקב מה כתיב בתריה וידעו תועי רוח בינה. דיעה לתשובה השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע וגו' עד ולבבו יבין ושב. תשובה לסליחה וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח. סליחה לגאולה הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי. ויאמר רופא חולים קדמי אמר רבי אחא מפני מה התקינו גואל ישראל ברכה שביעית **ללמדך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית**. רבי יונה בשם ר' אחא שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון שירה שביעית היא להודיעך שאין ישראל נגאלין אלא בשביעית. אמר רבי חייא בר אבא מפני מה התקינו רופא חולים ברכה שמינית כנגד המילה שהיא לשמנה על שם ברייתא היתה אתו החיים. א"ר אלכסנדר מפיני מה התקינו מברך השנים ברכה תשיעית כנגד קול ה' שובר ארזים שהוא עתיד לשבר כל בעלי שערים. ר' לוי בשם ר' אחא בר חנינא מה ראו לסמוך מברך השנים למקבץ נדחי ישראל על שם ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל למה כי קרבו לבוא נתקצו הגליות והדין נעשה הזידים נכנעין והצדיקים שמחים. ותני עלה כולל של מינים ושל רשעים במכניע זידים. ושל גרים ושל זקנים במבטח לצדיקים. **ושל דוד בבונה ירושלים** אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם. רבנן אמרי אהן מלכא משיחא אין מי חייא הוא דוד שמיה אין מי דמכייא הוא דוד שמיה. א"ר תנחומא אנא אמרית טעמא ועושה חסד למשיחו לדוד. רבי יהושע בן לוי אמר **צמח שמו**. ר' יודן בריה דר' אייבו אמר **מנחם שמו**.

2. ספר החרדים [שם]

הזאת. של שמונה עשרה ודשנחמ וימיס טוביס: על' הסדר. ואס אמרה למפרע לא יא: צדקנו בנה ביתך ושמו. היינו ברכת הצדיקים ומשכון ושמו קולנו אלל ברכת אם נמח לא היה לפני ירושלמי אלל כוללן אם נמח דוד במשכון כדאמר לקמן ולא ברכה לענמה והכי נמי אמרו לקמן פרק מפלת השחר דהברכות היו י"ז וברכה המינין שתיקנו ביניה משלמת י"ח אלל בני הצנלי היה להם (משכון) [אם נמח] ואמרו בדוחק דמאי דתמן לקמן פרק מפלת השחר בכל יום מתפלל י"ח מלבד ברכת המינין קאמר: לית צורכה היא. מה קדר הוא זה הרי שמועה דעכשיו היא המפלה היה

3. ירושלמי המאור

8. הגמרא לא מביאה את ברכת 'צמח דוד' כיוון שמנהג ארץ ישראל היה שברכת 'צמח דוד' כלולה בברכת בונה ירושלים, ולדעת הירושלמי מה ששינינו להלן פ"ד מ"ג 'בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה' היינו כפשוטו, אבל הבבלי ברכות [כח ע"ב] מבאר שהמשנה לא כללה

בדבריה את ברכת 'זלמינים ולמלשינים' שנתקנה אחר כך. ועיין עוד בהמשך הסוגיא, ולהלן [לג ע"ב] בהערות לפירוש הבהיר]. 10. בדפוס

4. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות דף לג/ב

גמ' **ולמה שמונה עשרה** אמר ריב"ל כנגד שמונה עשרה מזמורים שכתוב מראשו של תילים עד יענך ה' ביום צרה אם יאמר לך אדם תשע עשרה הן אמור לו למה רגשו גוים לית הוא מינהון מכאן אמרו המתפלל ולא נענה צריך תענית א"ר מנא רמז לת"ח שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפילתך אמר רבי סימון כנגד י"ח חוליו שבשדרה שבשעה שאדם עומד ומתפלל צריך לשוח ככולן מה טעם כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך אמר רבי לוי כנגד י"ח אזכרות שכתוב בהבו לה' בני אלים **אמר רבי הונה אם יאמר לך אדם תשע עשרה אינון אמור לו של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה התיב ר"א ב"ר יוסי קומי ר' יוסי והא כתיב קל הכבוד הרעים** א"ל והתני כולל של מינים ושל פושעים במכניע זידים ושל זקנים ושל גרים במבטח לצדיקים ושל דוד בבונה ירושלים אית לך מספקא לכל חדא וחדא מנהו אדכרה

5. ספר החרדים [שם]

יאמר לך אדם וכו'. אם יקשה דמעיקרא מתקנת עורא אין הצרכות של מפלה רק שצעה עשר דהוא לא מיקן ברכת המיין וגם ברכת אם למה דוד שאנו אומרים על פי הבבלי בני ירושלמי לא היו אומרים אלא כוללן אותה צבונה ירושלים וכדלקמיה דכולל של דוד צבונה ירושלים וכדמוכיה נמי ירושלמי צהדיא צפ' היה קורא כי מיימי סדר צרכות התפילה נמנאו י"ז בלבד ואין לך להביא סמך לי"ח אלא לי"ז וקשיא אכולהו אסמכתות ד"ח שהצאה של מיין אינה אלא תוספת ואין מן המנין: כבר קבעו ביבנה. ששס

6. פני משה [שם]

ברכה אחת נגד שם הזה: א"ל והתני בול"ל וכו'. בתוספתא סוף פ"ג ומיימי לה נמי לעיל צפ"צ צהלכה ד' וכלומר וליטעמין תקשי לך דהשתא הוה להו טפי דהא למאי דהיו כוללן מעיקרא גם של דוד צבונה ירושלים צהדיא ברכה ולא הוה אלא י"ז ולפיכך תקנו ברכת המיין להשלים י"ח והשתא שחזרו ונהגו לחלק לשל דוד ושל צבונה ירושלים לשמי צרכות והוה להו י"ט אלא היינו טעמא מהאי קרא גופיה דפרכת מיניה דמסיק ואזיל: אית לך מספקא לבל חדא וחדא

7. ירושלמי המאור

כנגד הזכרה שאינה שם יר"ד ה"א עיי"ש. 9. חרדים על פי דברי הגמרא להלן, ועיין עוד לעיל [פ"ב ה"ד] 'מפני מה התקינו שומע תפילה ברכה חמש עשרה, משמע שלא ברכו את ברכת צמח דוד, אמנם בהגהות מאיר נתיב ציין שהר"ש סיריליאו פירש בדברי הגמרא לעיל שברכת שומע תפילה היא הברכה החמש עשרה ללא ברכת המינים שנתקנה לאחר מכן ביבנה, וממילא לפירושו אין חילוק במניין הברכות בין הירושלמי לבבלי. 10. פני משה ותולדות יצחק. ובקרבן העדה [שם] פירש שגם אנשי כנסת הגדולה תיקנו שמונה עשרה ברכות, אלא ששכחו את הנוסח של ברכת המינים וחזרו ותיקנה ביבנה. 11. פני משה. אך

12. פני משה, ומשמע לפירושו שלבסוף גם בארץ ישראל נהגו לברך ברכה מיוחדת 'את צמח דוד'. אך החרדים פירש שרבי יוסי ענה לרבי אליעזר שכנגד כל העניינים הנוספים שכללו חכמים בתוך הברכות קבע דוד הזכרה 'אל הכבוד הרעים', ועל זה מקשה הגמרא 'אית לך למימר' (גרסת החרדים) כלומר אם כן היה צריך דוד לקבוע הזכרה כנגד כל אחד מהעניינים הנוספים הכלולים בברכות, וכך פירש בשנות אליהו [ברכות פ"ד מ"ג]. 13. באוברדום [תקון התפילות ד"ה גרסינן] כתב שכיוון

8. רש"י תענית דף יג/ב

סתם תפלה קרי שמונה עשרה, דברכת ולמלשינים ביבנה תקנוה, כדאמרינן בברכות (כח, ב):

9. פסקי תשובות סימן תרצג

משום פרסומי ניסא, ובשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ל"ה שעדיף לאומרו אחר חזרת הש"ץ. (12) ובספר מטעמים שהוא ר"ת קול רינה וישועה באהלי צדיקים. והטעם שלא תיקן פיוט בברכת את צמח דוד, כי קרוב"ץ זה חובר ע"י ר"א הקליר ויש שהוכיחו שהוא מהתנאים ועכ"פ בכמה מקומות הניח שיטת ש"ס בבלי ונטה אחר הירושלמי ועפ"י הירושלמי ברכת ולירושלים עירך ואת צמח דוד ברכה אחת היא – סידור תפלה ישרה, [ובשם הרה"ק מקוריץ ז"ע דפורים נעשו הנס ע"י בני בניו דשאל המע"ה לכן לא הזכיר פיוט בברכת את צמח דוד, וה"ה בהושענא רבה, אושפיזא דדוד המע"ה, לא הזכיר שאל בפיוט 'למען תמים' (הובא בסידור יעב"ץ (אמנם אינו מהגאון יעב"ץ, ופשוט), ובזרע קודש הובא זה בשם הרה"ק מלובלין ז"ע). 13. פורים המשולש – דבליצקי פ"ב סעי' ט"ז שכן המנהג הפשוט בירושל"ו באותן

10. אגרא דפרקא (אות צה)

מה שהפייטן לא יסד פייט בפורים לברכת 'צמח דוד', נראה לי, דהנה כתיב ביהודה 'ידך בעורף', וכל מלחמה נוצחת היא מיהודה ממלכות בית דוד, מה שאין כן מלחמת עמלק אמרו רבותינו ז"ל דעיקר המלחמה היא על ידי בני בניה של רחל, כמה דאת אמר 'אם לא יסחבום צעירי הצאן'. על כן לא נתייסד לשבח הנס הזה בברכת צמיחת קרן דוד, כי הוא אינו עיקר במלחמה הלזו.

- [ועו"ע בספר בני יששכר אדר מאמר ו אות טז]